ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 25 (2864)
24 чэрвеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Цана 6 кап.
Выдаецца з 1932 г.

ЦІ ЁСЦЬ АБЯЦАНАЕ?

Новы зборнік Міхася Парахневіча «Абяцанне» бярэш у рукі з пачуццём радаснага чакання. У выдавецкай анатацыі чытаем: «Аўтар паказвае сваіх герояў на розных жыццёвых скрыжаваннях. Галоўная думка твораў — пры любых абставінах, у час любых нягод і выпрабаванняў, якія нададзяцца ў жыцці, чалавек павінен заставацца чалавекам». Хоць і не новыя гэтыя словы, але тым не менш шматабяцаючыя. Як і сама назва зборніка!

Аповесць «Чаромхавы ранні цвет»...

Пачалося будаўніцтва вялікай электрастанцыі. З цягам часу на месцы маленькай вёсачкі вырасце цудоўны горад. У ліку першаадкрывальнікаў і Юра Расlякоў, нядаўні «фэзэвушнік», чалавек, які толькі пачынае сваю працоўную біяграфію. Гэта вельмі сумленны, прыстойны хлопец, «галоўны энергетык», як жартам прадстаўляе яго прараб Вішанька брыгадзе дзяўчат.

Праўда, як ні стараўся «галоўны энергетык», спачатку ў яго не ўсё ладзілася (напрыклад, выпадак са зварачным апаратам) — у такія мінуты ён гатовы быў скрозь зямлю праваліцца. Асабліва, калі нешта падобнае адбывалася ў прысутнасці электразваршчыцы Аміні з Казані, што прыехала ў Беларусь па камсамольскай пуцёўцы.

Гэтыя два характары — Расlякоў і Аміня — у многім блізкія між сабой і як бы выхаплены з агульнага асяроддзя, з калектыву вялікай будоўлі. Магчыма, і сам аўтар адчуў гэта і, каб далучыць іх да акружэння, апісвае камсамольскі сход будоўлі, на якім Юра нечакана для самога сябе, а, дакладней, па падказцы Аміні выступае ініцыятарам спаборніцтва на прыз Героя Савецкага Саюза Андрэя Мусіёнкі.

Пісьменнік узяў вельмі ўдзячны матэрыял для мастацкага даследавання: буйная будоўля і маладыя людзі, станаўленне характару, выпрабаванне ідэйнай сталасці. Аднак, нам здаецца, не ўсё яму ўдалося. І найперш таму, што пульсуючы рытм будоўлі застаўся за межамі аповесці. Герояў мы ў асноўным бачым на рэчцы, дома, у гутарках з гаспадыняй кватэры Матрунай Несцяраўнай (гэты вобраз поруч з вобразам Вішанькі, на наш погляд, найбольш удалы ў творы).

Невялікія па аб'ёму, але ёмкія па зместу, апавяданні нярэдка па сваёй псіхалагічнай глыбіні і рэалістычнай накіраванасці даюць вялікі матэрыял для роздуму.

Гэта ў першую чаргу тычыцца апавяданняў «Буян» і «Трывожна крычалі сойкі». Як быццам і проста, будзённа расказвае нам аўтар аб апошніх днях жыцця каня Буяна, дакладней, мы глядзім на свет вачамі гэтай разумнай жывёліны. Адносіны да яе з'яўляюцца эталонам духоўнага багацця чалавека, меркай яго духоўных якасцей. І калі тут конь гіне па віне жорсткага, грубага, бессардэчнага чалавека, то ў другім апавяданні сітуацыя зусім іншая. Фашысцкі паслугач Лішай не можа знайсці сабе прыстанішча нават у лесе. Голас народа, голас самой прыроды карае яго. Няма месца Лішаю нават у сырой лясной нары. «Трывожна крычалі сойкі» — твор вялікага філасофскага гучання, у якім тэма прыроды і чалавека непарыўна звязаны паміж сабой.

Значнае месца ў М. Парахневіча займае тэма ўзаемаадносін мужчыны і жанчыны ва ўжо даволі салідным узросце. Марыць пра сямейнае шчасце настаўнік Мацвей Васільевіч Лунеў («Сумёт»); перажывае сваё адзіноцтва адказны сакратар абласной газеты Іван Пятровіч («Старая лыжня»); застаўся бабылём у сорак гадоў і Фёдар Гаўрылавіч, філолаг па адукацыі, які так і не знайшоў свайго месца ў жыцці («Акаліна»); вялікім шчасцем у жыцці лічыць сям'ю і Ніна Паўлаўна, калгасны заатэхнік («У суседнім пад'ездзе»).

Ці ўсе гэтыя людзі знаходзяць тое, пра што мараць, да чаго імкнуцца? Далёка не ўсе. Настаўнік Лунеў жорстка памыляецца ў сваім «каханні». Зрэшты, гэтага і трэба было чакаць: занадта хуткім было яго захапленне. Як мог умудроны багатым жыццёвым вопытам чалавек не распазнаць абмежаваную мыйшчыцу посуду Серафіму? Ды і каханне яго ці каханне ўвогуле? Мацвей Васільевіч (па сцвярджэнню аўтара, гэта вельмі сур'ёзны, разумны чалавек) пастаянна любуецца моцнымі прыгожымі рукамі, стройнай фігурай жанчыны яго зусім не насцярожвае ўбогі, шэранькі «свет» Серафімы, адсутнасць інтэлекту, прымітыўнасць запатрабаванняў. Учынкі Лунева ніяк не адпавядаюць яго характару. Фінал апавядання быў бы больш пераканаўчы, калі б аўтар зыходзіў з лагічнай матывіроўкі пабудовы характару, а не кіраваўся загадзя намечанай схемай.

Што тычыцца характару Івана Пятровіча са «Старой лыжні», дык у мастацкіх адносінах ён багацейшы, больш складаны; напісаны рэльефна, з большай псіхалагічнай зададзенасцю. Хлопчык Слава, якога Іван Пятровіч выпадкова сустрэў на лыжні і ў якога «згубіўся ў аўтобусе» тата, прыносіць у жыццё мужчыны нешта большае, чым натхненне, — ён стаў тым «глытком паветра», якога так не хапала гэтаму чалавеку ў доўгія гады адзіноцтва. Тут ужо, сапраўды, «нет хуже холода, чем холод одиночества» (Г. Серабракова).

І ў заключэнне хацелася б спыніцца на апавяданні, якое нясе асноўную ідэйную нагрузку, бо назва яго вынесена на тытул зборніка. Хоць словы з анатацыі аб тым, што чалавек пры любых абставінах павінен заставацца чалавекам, у прынцыпе могуць быць лейтматывам усіх мастацкіх рэчаў гэтай кнігі, тым не менш асаблівую сілу і значэнне яны атрымліваюць менавіта ў «Абяцанні».

Адам Краснеўскі, тэхнік вузла сувязі, будучы нападпітку, а яшчэ каб узвысіць сябе ў вачах свайго былога кахання — Марусі і яе мужа-інжынера, называе сябе «тэлефонным каралём» і дае абяцанне, якое практычна выканаць немагчыма — паставіць ёй тэлефон. Назаўтра, прачнуўшыся, Краснеўскі разумее ўсю складанасць свайго становішча. Але пазваніць Марусі на работу ў яго не хапае смеласці, ды і Маруся зусім не тая жанчына, каб проста так заставацца казьянам...

«Тэлефонны кароль» мітусіцца, шукае выйсця. І цяжка сказаць, чым бы скончылася ўся гэтая гісторыя, калі б не дапамог выпадак: сустрэча з цяжкахворым, адзінокім інвалідам, на кватэру да якога Адам прыйшоў з просьбай пачакаць з устаноўкай тэлефона, бо гэты нумар патрэбен для тэлефанізацыі кватэры Марусі. Вось тут, у пакоі бездапаможнага пажылога інваліда, і наступае прасвятленне, калі можна так сказаць, у тэхніка Краснеўскага. Выпадак дапамог яму застацца чалавекам. Чалавекам у вялікім значэнні гэтага слова. Шкада толькі, што працэс маральнага ачышчэння адбыўся стыхійна, бадай, неўсвядомлена, без глыбокай унутранай барацьбы.

Абяцанне засталося нявыкананым.

... Маральныя і этычныя праблемы і спрадвечная ідэя чалавечнасці, традыцыйныя для нашай літаратуры, знаходзяцца ў цэнтры ўвагі пісьменніка. Гэта асабліва радасна назіраць у тых творах, дзе ідэя вялікай грамадзянскай значнасці рэалізуецца аўтарам на вялікім жыццёвым матэрыяле з глыбокім разуменнем псіхалогіі чалавека. Тады пісьменнік стварае цікавыя карціны, напоўненыя праўдай мастацкага быцця.

Небачаныя раней маштабы індустрыяльнай перабудовы нашага грамадства наклалі прыкметны адбітак на лад мыслення і структуру паводзін савецкага чалавека. І наша літаратура, бы рэха, чуйна ўлоўлівае гэтыя змены, паказвае новага героя — чалавека ідэйна сталага, здольнага захапіць сваім прыкладам іншых. Такога ж героя мы чакаем і ад М. Парахневіча. І, упэўнены, у спадзяваннях сваіх не памылімся. Пісьменнік выканае дадзенае «абяцанне».

Валянціна ЛОКУН.

Пінск.

М. Парахневіч. Абяцанне. Аповесць і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1970.